

тей, насамперед проривного характеру, створення й забезпечення реалізації місії підприємства. Очевидно, що значна група проблем функціонування підприємств галузі тваринництва, як суб'єктів агробізнесу, стосується системи управління маркетинговою діяльністю, тому доцільним у подальших дослідженнях вбачається оцінити сильні та слабкі сторони маркетингової діяльності підприємств та ідентифікувати причини її недостатньої ефективності.

Література:

1. Єранкін О. О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: монографія / О. О. Єранкін. – К.: КНЕУ, 2009. – 419 с.
2. Коулз Р. Маркетинг сельскохозяйственной продукции / Р. Коулз, Дж. Ул // М.: Колос, 2000. – 512 с.
3. Brenson R. E. Agricultural Marketing / R. E. Brenson, D. G. Norwell / Iowa University Press, 1999.

УДК: 658.27:631.11

ОЦІНКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Степаненко Т. О., асистент

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

Досліджено тенденції ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств Харківської області. Здійснено оцінку ефективності використання окремих виробничих ресурсів.

Research trends resursozabezpechenosti farms Kharkiv region. The estimation of efficiency of individual inputs.

Постановка проблеми. За роки аграрної реформи в Україні відбулися суттєві зміни в характері земельних відносин. У сільському господарстві створені правові й економічні умови трансформації існуючих сільськогосподарських підприємств у нові агроформування, що здатні адаптуватися до ринкових умов.

Сьогодні необхідне здійснення певних організаційно-економічних змін у діяльності аграрних підприємств та процесах формування і використання ресурсів. Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних ресурсів (земельних, матеріально-технічних та людського капіталу), які можуть використовуватись не тільки у виробничому процесі, але й у фінансовій, соціальній та інших сферах діяльності господарства. В ринкових умовах питання використання ресурсів та оцінки ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств набуває масштабного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню використання та оцінки ресурсного потенціалу агроформувань присвятили свої праці відомі вчені – О.В. Ольховіков [1], Пол Е. Самуельсон, Вільям Д. Нордхаус [2], О.І. Гуроров [3], Л.І. Здоровцов, В.Й. Шиян [4] та ін. Реформування аграрного сектора економіки України та створення нових організаційно-правових форм господарювання негативно вплинули на показники розвитку сільсько-

господарських підприємств, особливо на забезпечення ресурсами. Тож, питання використання, зміни та розвитку ресурсозабезпечення потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка та виявлення основних тенденцій ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підприємницьку діяльність у ринкових умовах впливають економічні, соціальні та правові умови. Для підприємництва в АПК істотними чинниками є природні, зокрема кліматичні умови, стан науково-технічного забезпечення галузі тощо [1, с. 14].

Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на основі органічної єдності таких чинників, як земля, трудові, матеріальні та нематеріальні, фінансові ресурси. Недостатнє забезпечення підприємства хоча б одним із вказаних ресурсів ускладнює процес його виробничої діяльності, гальмує досягнення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції. Традиційно виділяють три класичні види економічних ресурсів: людські (працю), природні (землю, корисні копалини) і виробничі (капітал), про які наголошують Самуельсон П.Е. та Нордхаус В.Д. [2, с. 33].

Співставлення результату і витрат становить сутність оцінки діяльності [3, с. 31]. Оцінка економічної ефективності сільськогосподарського виробництва ґрунтується на комплексному підході до визначення його кінцевих результатів з урахуванням залучених ресурсів та ступеня їх використання [4, с. 159]. Тож, ефективність виробництва тісно пов'язана з результативністю використання виробничих ресурсів.

Характеризуючи ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств, в першу чергу потрібно надати характеристику виробництва валової продукції на одиницю земельної площі. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства в Харківській області у 1990-2010 рр. приведена в таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства
(у порівнянних цінах 2005 року; млн. грн.)**

Показники	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Господарства всіх категорій							
Усього	7762,9	5057,3	4310,0	5538,6	5612,2	4979,5	4413,2
Продукція рослинництва	3502,5	2872,8	2622,5	3581,9	3873,3	3171,9	2495,2
Продукція тваринництва	4260,4	2184,5	1687,5	1956,7	1738,9	1807,6	1918,0
Сільськогосподарські підприємства							
Усього	5992,1	2851,3	1661,7	2215,2	2784,8	2331,6	2003,9
Продукція рослинництва	2854,5	1634,9	1085,6	1443,5	2047,1	1522,8	1145,7
Продукція тваринництва	3137,6	1216,4	576,1	771,7	737,7	808,8	858,2
Господарства населення							
Усього	1770,8	2206,0	2648,3	3323,4	2827,4	2647,9	2409,3
Продукція рослинництва	648,0	1237,9	1536,9	2138,4	1826,2	1649,1	1349,5
Продукція тваринництва	1122,8	968,1	1111,4	1185,0	1001,2	998,8	1059,8

Джерело: Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво / Харківська область у 2010 році (статистичний щорічник) / <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net> [5].

У 2010 р. господарствами усіх категорій Харківської області було вироблено валової продукції на суму 4413,2 млн. грн., у тому числі 56,5% – продукції рослинництва, 43,5% - продукції тваринництва. Порівняно з 1990 р. загальна вартість валової продукції зменшилася на 43,2%. Якщо за 21 рік виробництво продукції рослинництва зменшилося на 28,8%, то обсяги продукції тваринництва зменшилися в 2,2 рази. Слід зазначити, що за 2008 – 2010 рр., на відміну від галузі рослинництва, по галузі тваринництва відмічається зростання вартості виробленої продукції – ланцюгові темпи зростання становлять у 2009 р. – 104%, у 2010 р. – 106,1%.

Показники валової продукції рослинництва залежать від урожайності сільськогосподарських культур та їх посівних площ (табл. 2).

Таблиця 2

Посівні площі основних сільськогосподарських культур в сільськогосподарських підприємствах Харківської області, тис. га

Показники	Роки						2010 р. у % до:	
	1990	1995	2000	2008	2009	2010	1990 р.	2000 р.
Загальна посівна площа	1818,6	1788,1	1625,2	1643,0	1645,5	1582,4	87,0	97,4
Зернові культури	794,1	794,0	754,9	995,6	982,3	776,8	97,8	102,9
Технічні культури	268,8	282,9	327,0	400,0	418,2	545,4	202,9	166,8
Картопля та овоче-баштанні культури	80,8	118,9	137,6	112,7	111,1	111,1	137,5	80,7
Кормові культури	674,9	592,3	405,7	134,7	133,9	149,1	22,1	36,8

Джерело: Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво / Харківська область у 2010 році (статистичний щорічник) / <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net> [5].

У сільськогосподарських підприємствах Харківської області загальна посівна площа у 2010 р. становила 1582,4 тис. га, що на 236,2 тис. га або 13% менше розміру площ у 1990 р. Більше ніж в 2 рази збільшилися посівні площі технічних культур, на 37,5% – посіви картоплі та овоче-баштанних культур. Суттєві зміни відбулися і в структурі посівних площ. Порівняно з 1990 р. питома вага посівів кормових культур зменшилася на 27,7%. За рахунок цього зросла частка посівних площ технічних культур – на 19,7%, зернових культур – на 5,4%, картоплі та овоче-баштанних культур – на 2,6%. Структура кормових культур визначається в залежності від складу поголів'я худоби (табл. 3).

Таблиця 3

**Поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємствах
Харківської області, тис. голів**

Показ- ники	Роки						2010 р. у % до:	
	1990	1995	2000	2008	2009	2010	1990 р.	2000 р.
Велика рогата худоба - усього	1203,8	853,6	338,4	103,9	101,4	96,8	< у 12,4 р.	28,6
у т.ч. корів	371,9	313,2	133,4	39,8	40,0	39,9	< у 9,3 р.	29,9
Свині	895,2	484,0	163,2	111,5	134,6	148,8	< у 6,0 р.	91,2
Вівці та кози	257,2	99,3	14,2	9,9	10,9	11,5	< у 22,4 р.	81,0
Птиця	9748,7	3451,1	1615,4	4109,0	4259,6	4971,2	< у 2,0 р.	307,7

Джерело: Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво / Харківська область у 2010 році (статистичний щорічник) / <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net> [5].

Аналіз динаміки поголів'я тварин за 1990 – 2010 рр. свідчить про зменшення поголів'я великої рогатої худоби у 12,4 рази (у тому числі корів – у 9,3 рази), поголів'я свиней – у 6 разів, птиці – у 2 рази.

Динаміка виробництва основних видів продукції сільського господарства підприємствами Харківської області за 1990 – 2010 рр. наведена в таблиці 4.

Таблиця 4

**Динаміка виробництва основних видів продукції
сільськогосподарськими підприємствами Харківської області, тис. ц**

Вид про- дукції	Роки						Середньорічний (1990 – 2010 рр.)	
	1990	1995	2000	2008	2009	2010	абсолютний приріст (+,-) тис. ц	темп зро- стання, %
Зерно	29545	12953	10497	31280	20299	9781	-988,2	94,6
Цукрові буряки (фабричні)	28018	24517	10705	7187	4360	4030	-1199,4	90,8
Соняшник	2422	2814	3133	4754	4945	5849	171,35	104,5
Картопля	674	140	82	27	17	11	-33,15	81,4
Овочі	1796	698	491	238	206	202	-79,7	89,7
Фрукти	818	297	107	68	42	69	-37,45	88,4
М'ясо (жи- ва вага)	2614	904	367	430	450	460	-107,7	91,7
Молоко	11330	5799	2794	1622	1801	1752	-478,9	91,1
Яйця, млн. шт.	817,5	245,0	167,2	629,0	661,9	787,9	-1,48	99,8
Вовна, т	963	373	52	21	22	20	-47,15	82,4

Джерело: Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво / Харківська область у 2010 році (статистичний щорічник) / <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net> [5].

На протязі 21-річного періоду у галузі рослинництва найбільшими темпами зменшувалося виробництво картоплі – в середньому за рік на 18,6%, фруктів – на 11,6%, овочів – на 10,3%, цукрових буряків – на 9,2%, зерна – на 5,4% (в середньому за рік). І тільки по виробництву насіння соняшнику середньорічний темп зростання за 1990 – 2010 рр. перевищує 100% і становить 104,5%.

Перехід національної економіки до ринкової економіки припускає істотну зміну всієї концепції інтенсифікації.

Показники інтенсивності розвитку сільськогосподарських підприємств наведено в таблиці 5.

Вартість валової продукції сільського господарства у порівняних цінах становила у 2010 р. 4413,2 млн. грн., що менше рівня 2008 р. на 21,4%. Наслідком збільшення поголів'я худоби (в перерахунку на умовну велику рогату худобу) за три роки на 5,3% є зростання обсягів виробництва продукції тваринництва на 10,3%. Вартість продукції рослинництва зменшилася на 35,6%. Зменшуються площа сільськогосподарських угідь – на 3,7%, середньорічна оборотних активів – на 1,7%.

Таблиця 5

**Показники інтенсивності розвитку сільськогосподарських підприємств
Харківської області**

Показники	Роки			2010 р. у % до:	
	2008	2009	2010	2008 р.	2009 р.
Валова продукція сільського господарства, млн. грн.	5612,2	4979,5	4413,2	78,6	88,6
у т.ч. продукція рослинництва,	3873,3	3171,9	2495,2	64,4	78,7
продукція тваринництва	1738,9	1807,6	1918,0	110,3	106,1
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1205,3	1212,0	1165,6	96,7	96,2
Площа ріллі, тис. га	1144,6	1154,0	1112,0	97,2	96,4
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	4722,9	4600,8	4640,9	98,3	100,9
Вартість необоротних активів на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	261,5	260,4	264,9	101,3	101,7
Вартість оборотних активів на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	391,8	379,6	398,2	101,6	104,9
Щільність худоби на 100 га сільськогосподарських угідь, умовних голів	11,33	11,74	12,33	108,8	105,0
Поголів'я корів на 100 га сільськогосподарських угідь, голів	3,30	3,30	3,42	103,6	103,6
Поголів'я свиней на 100 га ріллі, голів	9,74	11,66	13,38	137,4	114,8
Внесено мінеральних добрив (у поживних речовинах), кг					
- на 1 га посівної площі	58	49	54	93,1	110,2
- на 1 га удобреної площі	79	78	77	97,5	98,7
Внесено органічних добрив, т:					

Показники	Роки			2010 р. у % до:	
	2008	2009	2010	2008 р.	2009 р.
- на 1 га посівної площі	0,4	0,5	0,4	100,0	80,0
- на 1 га удобреної площі	39,2	36,7	44,8	114,3	122,1
Парк сільськогосподарської техніки, штук:					
- трактори	9852	9514	8800	89,3	92,5
- зернозбиральні комбайни	2012	1917	1817	90,3	94,8
- кормозбиральні комбайни	597	533	462	77,4	86,7

Джерело: Розраховано автором на підставі статистичного щорічника «Харківська область у 2010 році», «Харківська область у 2009 році», «Харківська область у 2008 році».

Фінансовим результатом від звичайної діяльності (до оподаткування) сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2010 р. є прибуток у розмірі 724327,5 тис. грн. Порівняно з 2008 р. він збільшився майже у 12 разів.

Висновки. Будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Але на однакову кількість витрачених ресурсів підприємства можуть одержувати далеко не однакові за величиною результати. В такому випадку мова йде про те, що підприємства ведуть виробництво з різною ефективністю.

Для отримання об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно також врахувати оцінку тих витрат, що дали змогу одержати ті чи інші результати. В умовах сучасних змін і динамічних трансформаційних процесів в Україні підприємствам слід більш ефективно використовувати наявні ресурси.

Література:

1. Ольховіков О.В. Основи економіки агропромислового виробництва: [підруч. для учнів проф.-техн. навч. закл.] / О.В. Ольховіков, О.Б. Грицишин ; за ред. В.В. Паржницького. – К. : Пед. преса, 2005. – 320 с.
2. Самуельсон Пол Э. Економіка: [пер. с англ. : 16-е изд. : уч. пос.] / Самуельсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000 – 688 с.
3. Гуторов О.І. Сутність, оцінка та ефективність використання аграрного ресурсного потенціалу: теоретичні аспекти: лекція / О.І. Гуторов, І.О. Шарко // Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ХНАУ, 2009. – 48 с.
4. Економіка сільського господарства: підручник / О.І. Здоровцов, Л.І. Касьянов, В.І. Мацибора, В.Й. Шиян; за ред. О.І. Здоровцова, В.І. Мацибори. – К. : УСГА, 1993. – 320 с.
5. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво [Електронний ресурс] / Харківська область у 2010 році (статистичний щорічник). – Режим доступу : <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>.